

ЛИТОВСЬКИЙ СТАТУТ 1529 РОКУ ЯК ПАМ'ЯТКА ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Досліджено історико-правове значення Литовського статуту 1529 р. як правової пам'ятки військового права України та визначення впливу його норм на розвиток воєнної справи. На основі світоглядних, загальнонаукових, спеціальних та конкретно-наукових методів пізнання (синтезу й аналізу, порівняльно-правового, логіко-історичного, структурного), серед яких квінтесенцією є історико-правовий метод, розкрито зміст норм вітчизняного військового права XVI ст. Досліджено порядок введення в дію Литовського статуту 1529 р., який містить норми публічного військового права, що були чинними в українських землях. Правовою причиною упорядкування воєнної справи була невизначеність юридичного становища народного ополчення. Розглянуто військові норми Литовського статуту 1529 р., які закріплювали три найбільш важливі положення військової служби в період оголошення воєнного стану, а саме: 1) порядок призову на військову службу осіб під час мобілізації; 2) порядок демобілізації з військової служби; 3) відповідальність за порушення правових норм про воєнний обов'язок та військову службу. З метою вдосконалення військової справи згідно з постановами цього систематизованого збірника законодавства впорядковувалась організація призову на військову службу та порядок її проходження. Литовський статут 1529 р. як пам'ятка військового права містить: 1) основні принципи формування військового права; 2) безпосередньо норми військового права; 3) норми, гарантії прав підданих під час проходження воєнної служби. Встановлено, що Литовський статут 1529 р. як правова пам'ятка України періоду Середньовіччя зосередив в собі важливі норми, які безумовно були засобами правового регулювання суспільних відносин у воєнній сфері українських земель протягом першої половини XVI ст.

Ключові слова: правова пам'ятка, військове право, українські землі та міста, середньовіччя, Литовський статут, воєнна служба.

ВСТУП. У сьогоденній Україні національне військове право, норми якого регулюють суспільні відносини в галузі розвитку збройних сил і територіальної оборони, потребує оперативного впорядкування та вдосконалення з урахуванням як всесвітнього правничого досвіду, так і власних вітчизняних правових традицій воєнної справи, які формувалися протягом століть, насамперед для якісної нормотворчої діяльності, правозастосування та правореалізації. Законодавче конституційне забезпечення суспільних відносин у військовій сфері в українських землях започатковується з введенням в дію у першій половині XVI ст. владою Великого князівства Литовського систематизованих збірників законодавства, один з яких мав офіційну назву "Права писані, надані панству Великого князівства Литовського, Руського, Жемайтійського та іншим через найяснішого пана Сигізмунда короля польського, великого князя литовського, руського, пруського, жемайтійського, мазовецького та інших" (в історіографії *Литовський статут 1529 року*), норми військового права якого й є предметом нашого аналізу.

Актуальність обраної теми визначається тим, що хоча в сучасних наукових працях, окремі питання пов'язані з Литовським статутом 1529 р., який вмщував норми майже всіх галузей права таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як Ю. Бардах, Ю.Н. Безпалій, Т.І. Боднарук, І.Й. Бойко, І. Валіконите, Д.П. Ващук, Л.Л. Голубева, Т.Д. Гошко, А.О. Губик, Е. Гудавичус, П.Ф. Гураль, Г.В. Дзербіна, А.І. Дзярнович, Т.І. Довнар, Я.Я. Казанцев, Н.В. Камінська, С. Лазутка, С.А. Макаруч, П.П. Музиченко, Т.Е. Мясков, А.В. Паньков, Г.М. Сагановіч, Т.А. Сапега, А.А. Суша, І.А. Сороковик, І.Я. Терлюк, І.Б. Усенко, Л.В. Хомко, А.І. Шабуневич, І.П. Шамякин, Г.К. Швидко, В.А. Шишанов, Я.А. Юхо та інші, однак історико-правовий аналіз цього збірника як правової пам'ятки військового права XVI ст. цілеспрямовано не здійснювався.

Метою наукового дослідження є історико-правове значення Литовського статуту 1529 р. як правової пам'

ятки військового права України та охарактеризування впливу його положень на розвиток суспільних відносин у воєнній сфері для їхнього об'єктивного сприйняття в сучасному розумінні. Задля цього використано весь комплекс філософських (світоглядних), загальнонаукових, спеціальних та конкретно-наукових методів пізнання (синтезу й аналізу, порівняльно-правового, логіко-історичного, структурного тощо), з яких квінтесенцією усього дослідження став історико-правовий метод, оскільки саме на нього покладено завдання розкриття змісту норм військового права.

Історико-правові дослідження засвідчують, що такі сучасні поняття вітчизняного військового права, як "забезпечення державної безпеки" [1, с. 7], "обороноздатність держави" [2, с. 2], "збройні сили" [3, с. 2], "сили і засоби руху опору" [4, с. 2] тощо, почали оформлюватися в правовій свідомості та вперше мали своє офіційне юридичне визначення в загальнодержавних (загальноноземських) нормативних актах XVI ст., коли більшість українських земель і міст входили до складу Великого князівства Литовського (Литовського князівства), Польського королівства та Речі Посполитої.

Визначаючи правове становище суспільності українських воєводств, староств, намісництв у єдиній федерації Великого князівства Литовського, автор додержується судження, за яким спільне політичне життя держави, шляхетський лад, що в процесі їх піднесення в XVI ст. стали безпосередньо регулювати Литовські статuti, які формували і спільний менталітет, і політичну самосвідомість "natio lituana" [5, с. 16], тобто за систематизованим законодавством литовці, українці, білоруси та інші народи однаково визначались як рівноправні піддані незалежно від національного походження, з однаковим обсягом всіх прав і обов'язків, включаючи насамперед оборону земську (загальний захист всіх державних земель).

Розуміння про необхідність створення єдиного загальнодержавного збірника кодифікованого права, який

увібрив би в себе норми майже всіх галузей, зароджується у свідомості можновладців, правників та урядовців Великого князівства Литовського на початку XVI ст. при дворі Сигізмунда I, яке підтримувала більшість литовського, українського і білоруського шляхетства та міщанства. Документ збірника підготували службовці державної Канцелярії Литовського князівства під керівництвом по черзі канцлерів – Миколи Радзивіла (молодшого) та Альберта Гаштольда і введений у дію 29 вересня 1529 р. привілеєм великого князя литовського і короля польського Сигізмунда I на всіх землях Великого князівства Литовського як основний нормативний акт державного права взагалі і військового зокрема. Із висновків дослідників вбачається, що компетенції канцелярії Великого князівства Литовського, починаючи з правління Сигізмунда I, стає різнонапрямленою [6, с. 352], Автор поділяє концепцію окремих вчених про те, що майбутні Литовські статuti 1566 р. і 1588 р. та подальші переклади їх польською мовою 1614–1786 рр. і російською 1811 р. стали новими, вдосконаленими редакціями I Литовського статуту 1529 р. Безумовно, Литовський статут у всіх його списках протягом 300 років займав верхній щабель в ієрархії законодавчих актів українських земель таких держав: Лівобережної та Правобережної України Великого князівства Литовського; Київського, Волинського, Подільського і Брацлавського воеводств Речі Посполитої; полкових округів та міст Гетьманської України; Київській, Волинській, Подільській, Чернігівській і Полтавській губерніях Російської імперії до 1840–1842 рр. включно.

Джерела військового права Великого князівства Литовського з моменту приєднання українських земель і міст другої половини XIV – початку XVI ст. доцільно поділяти на два види: правові звичаї, що в своїй сукупності доцільно іменувати військовим звичаєвим правом; офіційне законодавство у формах: великокняжих і королівських привілеїв, наказів та земських постанов; уставні земські грамоти; локаційні грамоти містам; ухвали Вального сейму; розпорядження урядовців; реєстри гетьманів; Воєнне уложення Великого князівства Литовського 1528 р.; переписи війська Великого князівства Литовського XVI ст.; загальнодержавний систематизований збірник права – Литовський статут 1529 р., окремі статті якого мали конституційне значення. Військове право Великого князівства Литовського, як і в більшості західних держав середньовічної Європи, регулювало військово-публічні суспільні відносини, суб'єктами яких були не тільки наймані військовослужбовці, а й цивільні піддані майже всіх станів (князі, шляхта, дворяни, бояри, земляни, міщани, похоржені селяни, духовенство), органи державної влади і самоврядування, військові частини (корогви) та установи військового управління (напр., військові госпіталі, фортеці, гауптвахти тощо). Завдяки військовому праву відбувалось вирішення питань устрою професійних збройних формувань та посполитого рушення (народного ополчення), територіальної оборони, прикордонних козацьких загонів, воєнної розвідки, детально визначався порядок їхнього забезпечення і режим проходження військової служби в них, сукупність прав, обов'язків і відповідальності вояків під час військових зборів та походів, а також питання гетьманського управління, діяльності військових госпіталів тощо. Природно було й те, що не проста система військового права тісно взаємодіяла з іншими галузями тогочасного публічного права.

Правовою причиною упорядкування військової справи, перш за все у Воєнному уложенні Великого

князівства Литовського 1528 р. та Литовському статуті 1529 р., були: по-перше, невизначеність юридичного становища народного ополчення (посполитого рушення); по-друге, неоднорідність війська, яке складалося як з громадян (служиві люди), так і найманців, при чому перші виконували військову службу у зв'язку з володінням майном та належністю до Великого князівства, другі – за гроші, через це до XVI ст. усі верстви громадян ще могли виконувати військову службу [7, с. 198], юридичний статус яких відрізнявся від роду військової служби обсягом воєнних прав і обов'язків. Нормативного визначення потребувало ще й те, що час від часу великий князь з панами ради встановлював, скільки господарів повинні виставляти одного кінного жовніра, тобто одну боярську службу, а з XVI ст. справа ухвалювати контингент війська перейшла на сейм [7, с. 199], проте конституційно на законодавчому рівні, фактично встановлений порядок не був затверджений. Військові переписи (пописи), які стосувались переважно перепису великокнязівського війська і шляхетського ополчення [8, с. 199], на наш погляд, не були документами загальнообов'язкового характеру, тому що не визначали правомочність осіб під час виконання військової служби.

За своєю структурою Литовський статут 1529 р. складався з 13-ти розділів (241 артикул) під такими назвами: I. "Про персону господарську"; II. "Про оборону земську"; III. "Про вольності шляхти"; IV. "Про спадкування жінкам і про видання дівчат заміж. Про вдову, яка сидить на удовиному столці"; V. "Про опікунів"; VI. "Про суддів, аби правом писаним судили, а аби інакше судив, як має покараний бути"; VII. "Про земські насильства, про побої і про головщини шляхетські"; VIII. "Про права земські, про кордони, про межі і про копи"; IX. "Про лови, про пуші, про бортне дерево"; X. "Про маетки, які обтяжені боргами, і про заставу"; XI. "Про головщини людей путних, і мужицьких і паробків"; XII. "Про грабежі і про нав'язки"; XII. "Про злодійство" [9].

Особливості юридичної техніки кодифікаторів було те, що норми публічного права були більшою чи меншою мірою розміщені не в окремих структурних підрозділах, а розосереджені по всьому тексту збірника, але стосовно саме військового права то укладачі присвятили йому особливий розділ, що вказує на його переважне місце в тогочасній системі права. Конкретно розд. II "Про оборону земську" складався зі вступу та артикулів:

- "Вступ. Кожен повинен нести військову службу;
1. Всі повинні ставати під свою повітову хоругву і проходити огляд;
 2. Духовні особи із взятого під заставу маєтку повинні особисто нести господарську службу;
 3. Кожен після огляду повинен нести службу у тому ж загоні при господарі або при гетьмані;
 4. Якщо хто через слабе здоров'я не може нести військову службу, той має заявити про це перед гетьманом;
 5. Якби хто мав сина, який міг би нести земську службу, то повинен показати його гетьману, щоб встановити, чи придатний син служити за батька;
 6. Якби хто спізнився на військову службу і не приїхав у призначений строк без будь-якої поважної причини;
 7. Гетьмани не повинні наказувати своїм писарям за перепис війська брати більше, ніж пів гроша з коня, а при розпуску війська не повинні нічого брати;
 8. Про тих, кого буде послано старшими над заставою;
 9. Хорунжі не повинні залишати вдома землян і відпускати їх після огляду;

10. Ніхто без відома гетьмана не повинен поїхати з війни;

11. Якби хто на сторожі був недостатньо пильний;

12. Про того, кого пошлють на заставу, щоби він туди з'явився в строк, а його у вказаний строк там не буде;

12. Будучи на військовій службі, ніхто не повинен нападати на шляхетські будинки і гумна;

14. Якби кому на військовій службі не вистачило стацій для нього самого і для його коней" [10, с. 197].

Окрім того, окремі норми військового права містилися в розділах "Про персону господарську", "Про вольності шляхти" Про суддів, аби правом писаним судили, а аби інакше судив, як має покараний бути" тощо, які регулювали права й обов'язки при виконанні служби у війську та визначали відповідальність за воєнні правопорушення.

Аналізуючи зміст розд. II "Про оборону земську" (лат. *De re bellica et militari*), можна дійти розуміння, якими правовими джерелами оперували укладачі при його підготовці Цими правовими джерелами, на думку автора, слід вважати: правові звичаї ("тим обичаєм"), переписи війська ("пописи войська нашого"), воєнне уложення ("устава воєнна"), всілякого роду листи великого князя литовського і короля польського ("листи наші положони"), рішення сеймів ("ухвали земські"), накази гетьманів тощо. Щодо поняття "земська" у назві вказаного розділу, то за всієї різноманітності цього терміна в литовських, польських, українських та інших історичних джерелах, на наш погляд, у словосполученні "оборона земська" він означає – загальнодержавний воєнний захист, як наприклад в інших дефініціях: "земський гетьман" – загальнодержавний гетьман всіх земель; "наша земська постанова" – постанова загальнодержавного значення; маршалство земське – загальнодержавне маршалство (на відміну від двірського); земські привілеї та звичаї – загальнодержавні правові акти; земське право – загальнодержавне право тощо.

Військове право Литовського статуту 1529 р. закріплювало три найбільш важливі положення військової служби в період оголошення воєнного стану, а саме:

1) порядок призову на військову службу осіб під час мобілізації;

2) порядок демобілізації з військової служби;

3) відповідальність за порушення правових норм про воєнний обов'язок та військову службу.

Стосовно 1-го положення, згідно зі вступом розд. 2 "Про оборону земську" та за артикулами 1–6 та 9 [10, с. 68–73] у сучасному розумінні, *по-перше*, мобілізація з призовом до війська відбувалася тільки на підставі земської ухвали, тобто за установою господаря (великого князя литовського і короля польського) та Радою панів ("Пани-Ради"). *По-друге*, призову на військову службу під час війни ("войну служити") підлягали особи, власники або володарі маєтків (князі, пани, дворяни, бояри міщани), тому що саме маєткове посідання було запорукою добросовісного виконання воєнних правил і норм, у разі недотримання яких цієї власності (володіння) військовозобов'язані позбавлялися. Маєток суб'єктів військової служби державною владою використовувався як одна з головних гарантій, як важіль примусу під час війни для тих, хто або щиро не бажав захищати вітчизну, або порушував військове право. *По-третє*, до суб'єктів мобілізації належали вдови, які повинні були "споряджати на військову службу стільки людей, скільки у той час буде визнано за потрібне" [10, с. 217–221], тобто відсилають до війська підпорядкова-

них ним здатних до служби чоловіків. *По-четверте*, що стосується духовних осіб, то встановлювався певний порядок: "Якщо ж хто з духовних буде мати родовий маєток, тоді він буде зобов'язаний з родового маєтку споряджати людей на нашу земську службу, а питання про службу самих духовних осіб буде вирішуватися за нашим господарським розсудом" (розд. II, арт. 2). *По-п'яте*, про порядок мобілізації земель – заможних самостійних землевласників нешляхетного українського походження визначено: "Також наказуємо хорунжим, щоб жоден із них не смів залишити вдома землянина, а також не повинен після огляду і перепису відпустити його без відома гетьмана" (розд. II, арт. 9). *По-шосте*, у міщан як суб'єктів мобілізації були особливі обов'язки: "Також бажаємо і постановляємо, щоб усі міщани і наші піддані під час нападу ворога поряд з іншими нашими земськими людьми несли військову службу або з нашого дозволу споряджали людей на війну" (розд. II, арт. вступний), вони могли одночасно нести або брати участь у воєнних діях або надсилати до війська новобранців. *По-сьоме*, Уперше в конституційному порядку визначався вік повноліття для військової служби – 17 років (розд. II, арт. 5). *По-восьме*, стосовно місця проходження служби статут встановлював: "Бажаємо також і суворо наказуємо, щоб усі наші піддані, які повинні нести військову службу, особисто з'являлися і проходили огляд не будь-де, а тільки під повітовою хоругвою того повіту, у якому мешкають, окрім особливого гетьманського наказу" (розд. II, арт. 5), що було ефективним засобом становлення військового земляцького побратимства. *По-дев'яте*, окремі положення визначали також порядок звільнення від призову, наприклад за станом здоров'я: "Якщо гетьман визнає, що цей слабкий здоров'ям через свою хворобу не придатний до несення земської служби, то повинен на час хвороби звільнити його від служби" (розд. II, арт. 4). *По-десяте*, Позитивним моментом було те, що в самому статуті був чітко визначений строк дії положень військового права – 10 років: "Цю військову постанову наші піддані повинні виконувати протягом десяти років" (розд. II, арт. вступний) [10, с. 217]. Заходи проведення призову до війська у воєнний час за положеннями статуту широкі, але їх деталізація обмежується параметрами цієї статті.

Стосовно 2-го положення – про порядок демобілізації "Про оборону земську", у сучасному розумінні він як комплекс заходів зі звільнення осіб від військової служби визначався в 7, 8 і 10 артикулах, за якими тільки великий князь литовський і пани ради могли звільнити військовослужбовців зі збройних сил. *По-перше*, насамперед зазначалось, хто звільнив військовослужбовців зі збройних сил: "Бажаємо також і постановляємо, щоб ніхто із зобов'язаних нести військову службу без нашого відома і особистого дозволу нашого гетьмана не смів би поїхати з війни доти, доки все наше і рад наших військ не буде розпущене" (розд. II, арт. 10). *По-друге*, було передбачено: "А коли наше військо має бути розпущене, чи-то у місті чи в полі, або у неприязельській землі, де б не було вже необхідності у земській службі, тоді гетьман не повинен від них (*від авт.* військовослужбовців) нічого не брати, а повинен відпустити їх добровільно" (розд. II, арт. 7), тобто ніякої плати за звільнення військовослужбовців не передбачається. *По-третє*, аналогічне положення, окрім гетьманів, поширювалось також на інших урядовців: "Також наказуємо, щоб ті, що були надіслані за нашим розпорядженням або за розпорядженням наших гетьманів старшими над заставою, відпускаючи людей по закінченні ними нашої

служби, нічого з них не брали" (розд. II, арт. 8) [10, с. 226]. Це положення доповнювали норми Военного уложення Великого князівства Литовського 1528 р.

Щодо третього положення про відповідальність за порушення встановлених Литовським статутом 1529 р. норм про воєнний обов'язок та військову службу, то за санкціями, встановленими в артикулах розд. II, їх можна поділити на покарання матеріальні та кримінальні. До матеріальних покарань належало примусове вилучення на користь держави родових, придбаних, службових, орендованих тощо маєтків у таких правопорушеннях: 1) за порушення порядку огляду при мобілізації: "А якби хто із цих підданих, що перелічені вище, не з'явився на військову службу або, приїхавши в строк, не записався, а якщо і записався б, але не діждався огляду або пройшов огляд, але без дозволу гетьмана поїхав геть, той маєток свій втрачає" (розд. II, арт. вступний); 2) за відмову стати під свою повітову хоругву: "А якщо хто не хотів би стати під хоругвою, до якої належить куплений маєток, тоді той втрачає маєток на користь господаря" (розд. II, арт. 1); 3) за незаконний відпуск з військової служби хорунжим особу за станом здоров'я: "Але якби хорунжий сказав про кого-небудь, що той слабкий здоров'ям, і той був би здоровим, і це було б належним чином доведене в суді, тоді той хорунжий втрачає свій особистий маєток" (розд. II, арт. 4); 4) за дезертирство з війська (розд. II, арт. 10) тощо. Кримінальна відповідальність у вигляді смертної кари наставала при скоєнні таких злочинів, наприклад: 1) за пограбування під час військової служби: "А якби хто, знаходячись на службі нашій, на війні, напав на іншого, на обоз або на стоянку і поранив або вдарив кого, то такого, як розбійника, позбавляють життя" (розд. II, арт. 14); 2) за недбалість у сторожовій службі коли "... від цього ми мали шкоду або наше військо від нашого неприятеля зазнало втрат як у людях, так у воєнних конях, тоді такий втрачає маєток і засуджується до смертні і кари" (розд. II, арт. 11); 3) за недбалість при охороні замку: "А якби на той час заподіяли цьому замку шкоди, тоді той, хто спізнився в строк, втрачає маєток і карається смертю" (розд. II, арт. 12) [10, с. 77]. У наведених прикладах смертна кара визначається як основний вид покарання, а конфіскація маєтку, як додаткова. Покараннями у деяких випадках також вважали грошові стягнення, а також були передбачалися зобов'язання та відшкодування за спричинені збитки.

Автор продовжує дотримуватися тої позиції, що Литовський статут 1529 р. та його наступні редакції як правове явище за своєю появою не був витвором суто литовським, староукраїнським чи старобілоруським, а представляв собою збірник правових актів загальнодержавного походження, підготовлений канцелярією Великого князівства Литовського [11, с. 7]. Ми погоджуємося також з твердженням сучасних науковців про те, що впровадження в юриспруденцію Литовського статуту 1529 р., здійснювалося без особливих проблем, оскільки на той час уже була доволі тривала практика використання писаних норм обласних привілеїв (*від авт.* уставних земських грамот українських земель) [12, с. 103], включаючи військову галузь.

Литовський статут 1529 р. як пам'ятка військового права містив: 1) основні принципи формування військового права; 2) безпосередньо норми військового права; 3) норми-гарантії майнових та особистих немайнових прав підданих під час проходження воєнної служби. З виданням Литовського статуту 1529 р. робота з упорядкування військового законодавства у Державній канце-

лярії Великого князівства Литовського не припинилася, а навпаки, розгорнулася з новою силою, свідченням якої став наступний Статут Великого князівства Литовського редакції 1566 р. [13, с. 62], що відрізнявся вищим рівнем юридичної техніки при викладанні положень військового права, і Статут Великого князівства Литовського редакції 1588 р. [14, с. 384], у якому розд. II "Про оборону земську" за об'ємом змісту збільшився майже вдвічі і налічував вже 27 артикулів.

Ураховуючи вищезазначене, можна дійти висновків про те, що Литовський статут 1529 р. як правова пам'ятка України періоду Середньовіччя зосередив в собі важливі норми публічного права, які безумовно були засобами правового регулювання суспільних відносин у воєнній сфері українських міст та земель протягом першої половини XVI ст., з метою вдосконалення військової справи. Згідно з постановами цього систематизованого збірника законодавства впорядковувалась організація призову на військову службу та порядок її проходження, які на той час відігравали значну роль при обороні вітчизни. Хоча дослідження пам'яток права України майже з усіх галузей взагалі та з військового зокрема продовжується, ми вважаємо за потрібне в майбутньому зосередити увагу на напрям саме всебічного аналізу особливостей застосування воєнних положень українськими судово-адміністративними органами протягом нового та новітнього часу.

Список використаних джерел

1. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями: офіційний текст. К.: Паливода А.В., 2010. 56 с.
2. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. // Відомості Верховної Ради України, 1992. № 9, ст. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 05.10.2022).
3. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 р. // Відомості Верховної Ради України, 1992. № 9, ст. 108. URL: <http://parusconsultant.com/?doc=0A6NW951EB> (дата звернення: 05.10.2022).
4. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 р. // Відомості Верховної Ради України, 2021. № 41, ст. 339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 05.10.2022).
5. Україна: литовська доба 1320–1569 / О. Русина, І. Сварник, Л. Войтович та ін. К.: Балтія-Друк, 2001. 176 с.
6. Bardach J. Studia z ustroju i prawa Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVII w. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1970. 404 s.
7. Чубатий М. Огляд історії українського права: історія держави та державного права. Мюнхен; Київ: Укр. Вільний ун-т, 1994. 224 с.
8. Ващук Д. Матеріали Литовської Метрики до вивчення інститутів "старини" та "новини" у Великому князівстві Литовському // Україна в Центрально-Східній Європі, 2011. Вип. 11. С. 207–216.
9. Pirmasis Lietuvos Statutas. Tekstai senaja bait., lot. ir senaja lepkc k. T. II. d. 1. VU, Lietuvos MA Lietuvos istorijos inst. V.: Mintis, 1991. 428 p.
10. Статути Великого князівства Литовського. У 3 т. Т. I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юрид. літ-ра, 2002. 464 с.
11. Вовк О.І. Становлення воєнного права та законодавства в Україні XIV–XVI століть: мат-ли конф. // III Міжнар. наук.-практ. конф. "Військова освіта та наука: сьогодення та майбутнє", 2007. С. 15–17.
12. Ващук Д.П. Становлення та розвиток правової системи Великому князівства Литовського у другій половині XV – першій третині XVI ст.: на прикладі Київщини й Волині // Укр. істор. журн., 2015. № 2. С. 99–112.
13. Статути Великого князівства Литовського. Т. II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року. У 3 т. / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юрид. літ-ра, 2003. 560 с.
14. Статути Великого князівства Литовського. Т. III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року. У 2 кн. Кн. 1 / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юрид. літ-ра, 2004. 672 с.

References

1. Konstitucija Ukrainy: czynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopovnennyamy. (Oficyyny tekst) [The Constitution of Ukraine: current legislation with changes and additions. (Official text)]. K.: Vydavets' Palyvoda A.V., 2010. 56 s. (in Ukrainian)
2. Zakon Ukrainy "Pro obronu Ukrainy" [About the defense of Ukraine] vid 06.12.1991 r. Vedomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR). 1992. № 9. st. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (data zvernennya: 05.10.2022). (in Ukrainian)

3. Zakon Ukrainy "Pro Zbrodni Syly Ukrainy" [On the Armed Forces of Ukraine] vid 06.12.1991 r. Vedomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR). 1992. N 9. st.108. URL: <http://parusconsultant.com/?doc=0A6NW951EB> (data zvernennya: 05.10.2022). (in Ukrainian)
4. Zakon Ukrainy "Pro osnovy natsional'noho sprotiv" [About the foundations of national resistance] vid 16.07.2021 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2021. № 41. st.339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (data zvernennya: 05.10.2022). (in Ukrainian)
5. Ukraina: lytovs'ka doba 1320-1569. [Ukraine: Lithuanian era 1320-1569] O. Rusina, I. Svarnyk, L. Voytovych ta inshi. K.: Baltiya-Druk, 2001. 176 s. (in Ukrainian)
6. Bardakh, YA. Doslidzhennya politychnoho ustroju i prava Velykoho knyazivstva Lytovs'koho v XIV-XVII st. [Research on the political system and law of the Grand Duchy of Lithuania in the XIV-XVII centuries]. Varšava: Deržavne naukove vydavnytstvo, 1970. 404 s. (in Polish)
7. Chubaty, M. Ohlyad istoriyi ukraïns'koho prava: istoriya derzhava ta derzhavna prava [Overview of the history of Ukrainian law: the history of the state and state law]. Munchen, Kyiv: Ukrayins'kyy Vil'nyy universytet, 1994. 224 s. (in German)
8. Vashchuk, D. Materialy Lytovs'koyi Metryky do vvychnennya instytut "staryny" ta "novyny" u Velykomu knyazivstvi Lytovs'komu [Materials of the Lithuanian Metrics for the study of "old" and "new" institutes in the Grand Duchy of Lithuania]. Ukraina v Tsentral'no-Skhidniy Yevropi [Ukraine in Central-Eastern Europe]. 2011. Vyp. 11. S. 207-216 (in Ukrainian).
9. Pershyy lytovs'kyy statut [First Lithuanian Statute]. Teksty starym sh ryftem latyns'koyu ta starolytovs'koyu / V.U., Lytovs'kyy M. A. Instytut istoriyi Lytvu. V.: Mintis, 1983. 428 s. (in Lithuanian)
10. Statuty Velykoho knyazivstva Lytovs'koho: U 3-kh tomakh [Statutes of the Grand Duchy of Lithuania: In 3 volumes]. Tom I. Statut Velykoho knyazivstva Lytovs'koho 1529 roku [Volume I. Statute of the Grand Duchy of

Lithuania in 1529] / za red. S. Kivalova, P. Muzychenka, A. Pan'kova. Odesa: Yurydychna literatura, 2002. 464 s. (in Ukrainian)

11. Vovk, O.Y. Stanovleniya voyennoho prava ta zakonodavstva v Ukraini XIV-XVI stolit' [Formation of military law and legislation in Ukraine in the 14th-16th centuries]. Materialy konferencii III Mizhnarodni naukovopraktychnoyi konferentsii "Viys'kova osvita ta nauka: s'ohodennya ta maybutnye" [Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference "Military Education and Science: Present and Future"]. 2007. S. 15-17. (in Ukrainian)

12. Vashchuk, D.P. Stanovlennya ta rozvytok pravovi systemy Velykoho knyazivstva Lytovs'koho u druhiy polovyni XV – pershiy tretyni XVI st.: na prikladi Kyivshchyny y Volyni [Formation and development of the legal system of the Grand Duchy of Lithuania in the second half of the 15th – the first third of the 16th centuries: on the example of Kyiv Oblast and Volhynia]. Ukrayins'kyy istorychnyy zhurnal [Ukrainian historical journal]. 2015. №2. S. 99-112. (in Ukrainian)

13. Statuty Velykoho knyazivstva Lytovs'koho: U 3-kh tomakh [Statutes of the Grand Duchy of Lithuania: In 3 volume]. T. II Statut Velykoho knyazivstva Lytovs'koho 1566 roku [Volume II. Statute of the Grand Duchy of Lithuania in 1566] / za red. S. Kivalova, P. Muzychenka, A. Pan'kova. Odesa: Yurydychna literatura, 2003. 560 s. (in Ukrainian)

14. Statuty Velykoho knyazivstva Lytovs'koho: U 3-kh tomakh [Statutes of the Grand Duchy of Lithuania: In 3 volume]. T. III. Statut Velykoho knyazivstva Lytovs'koho 1588 roku [Volume III. Statute of the Grand Duchy of Lithuania in 1588] / za red. S. Kivalova, P. Muzychenka, A. Pan'kova. Odesa: Yurydychna literatura, 2004. 672 s. (in Ukrainian).

Received: 10.10.22

Revised: 16.10.22

Accepted: 31.10.22

O. Vovk, PhD (Law), Assoc. Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE LITHUANIAN STATUTE OF 1529 AS A MONUMENT OF THE MILITARY LAW OF UKRAINE

The purpose of this study is the historical and legal definition of the Lithuanian Statute of 1529 as a legal monument of the military law of Ukraine and the definition of the influence of its norms on the development of military affairs. The article is based on worldview, general scientific, special and specifically scientific methods of knowledge (synthesis and analysis, comparative-legal, logical-historical, structural), of which the quintessence of the entire work is the historical-legal method, that reveals the content of the norms of domestic military law of the 16th century. The procedure of enforcement of the Lithuanian statute of 1529 has been studied. The latter included the norms of public military law that were in force in Ukrainian territories. The legal reason for streamlining the military case was the uncertainty of the legal status of the people's militia. It has been established that the military regulations of the Lithuanian Statute of 1529 established the three most important provisions of military service during the period of declaration of martial law, namely: 1) the procedure for conscription of persons for military service during mobilization; 2) the procedure for demobilization from military service; 3) responsibility for violation of legal norms on military duty and military service. With regard to the first provision, according to the introduction of the Second Section "On Zemstvo Défense" and articles 1 – 6 and 9, in the modern understanding, mobilization with conscription took place only on the basis of a resolution of the Zemstvo. Owners of estates were subject to conscription for military service during the war ("to serve the war"), because the estate itself was a guarantee of conscientious implementation of military rules. For the first time in the constitutional order, the age of majority for military service was determined from the age of seventeen. A positive point was the clearly defined period of validity of the provisions of military law – ten years. The order of demobilization in the modern sense was defined in 7, 8, 10 articles, according to which only the Grand Duke of Lithuania and the Ladies' Council could release servicemen from the armed forces. Liability for violation of established norms on military duty and military service was divided into material and criminal. Material punishments included the forced confiscation of estates in favour of the state, and the criminal punishment was mainly the death penalty. It was determined that the Lithuanian Statute of 1529 as a monument of military law contained: 1) the basic principles of the formation of military law; 2) the norms of military law directly; 3) norms – guarantees of the rights of subjects during military service. It was concluded that the Lithuanian Statute of 1529, as a legal monument of Ukraine of the Middle Ages, concentrated in itself important norms, which were definitely the means of legal regulation of social relations in the military sphere of Ukrainian lands during the first half of the 16th century with the aim of improving military affairs. According to the provisions of this systematized collection of legislation, the organization of conscription for military service and the procedure for its completion were regulated.

Keywords: legal monument, military law, Ukrainian lands and cities, Middle Ages, Lithuanian statute, military service.